

Ante Bežen
Učiteljska akademija
Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb

UDK/ 371.3:811.163.42
372.8:811
811.163.42(081)
Primljeno: 2003. godine
Izvorni znanstveni članak /
Original scientific paper

RAZDOBLJA U RAZVITKU METODIKE HRVATSKOGA JEZIKA^{*)}

U svojem povijesnom razvitku do statusa znanstvene discipline metodika hrvatskoga jezika prošla je četiri glavna razdoblja: implicitne metodike, protometodike, iskustvene metodike i znanstvene metodike. Ta su razdoblja uspostavljena prema kriterijima bitnima za postojanje metodike: postojanje pouke u hrvatskome jeziku, pojavljivanje prvih udžbenika hrvatskoga jezika, početak školovanja posebnih nastavnika hrvatskoga jezika i uvođenje metodike u sveučilišni studij kao posebne studijske discipline. Tako razdoblje implicitne metodike traje od prvih početaka do pojave prvog udžbenika (početnice) 1527., drugo razdoblje protometodike je od 1527. do uvođenja posebnih profesora za hrvatski jezik (1850.), treće razdoblje iskustvene metodike traje od 1850. do uključivanja metodike hrvatskoga jezika kao posebnog kolegija na Filozofski fakultet u Zagrebu 1953., a četvrto razdoblje znanstvene metodike traje od njezina uključivanja na sveučilište do danas. Za svako od tih razdoblja važno je i određeno stanje metodičke teorije i prakse. Osnivačima

^{*)} Ovaj tekst prvobitno je napisan pod naslovom *Metodika hrvatskoga jezika u XX. stoljeću* za potrebe stručno–znanstvenoga skupa *Školstvo u XX. stoljeću* koji je, u organizaciji Hrvatskoga školskoga muzeja, održan od 25. do 27. listopada 2000. godine. Kako povijest metodike hrvatskoga jezika još nije napisana, smatrao sam potrebnim proširiti temu i dati pregled cjelokupnog razvitka metodike s periodizacijom. Zbog kašnjenja u izlasku ovog zbornika rad je u cijelosti objavljen u časopisu *Metodika*, br. 4, god. 2002., izdavač Učiteljska akademija Sveučilišta u Zagrebu.

znanstvene metodike hrvatskoga jezika smatraju se Dragutin Rosandić (prvi šef sveučilišne katedre za metodiku) i Stjepko Težak koji su, svaki na svojem području, objavili temeljne znanstvene metodičke knjige te udžbenike za učenike i priručnike za nastavnike u kojima su i praktično izložili svoja metodička učenja, a odgojili su i veći broj znanstvenih metodičara. Danas se metodika hrvatskoga jezika predaje na svim nastavničkim fakultetima i visokim školama u kojima se studira hrvatski jezik, ima svoj opsežan znanstveni korpus i stručnjake te svoje časopise, istraživanja i druge scijentometrijske elemente.

Ključne riječi: metodika hrvatskog jezika, metodika materinskog jezika, povijest nastave jezika, hrvatski jezik

NACRT PERIODIZACIJE RAZVITKA METODIKE HRVATSKOGA JEZIKA OD NAJSTARIJEG VREMENA DO DANAS

Metodika hrvatskoga jezika, kao znanstvena disciplina, razvila se u nas u drugoj polovici XX. stoljeća, poput mnogih drugih specijalističkih disciplina takozvane četvrte generacije znanstvenoga razvoja. Pojavljivanje tih disciplina na znanstvenoj sceni omogućilo je eksplozijsko napredovanje znanosti u postindustrijskom društvu, čiji se počeci podudaraju s pojavom informacijsko-računalne tehnologije sredinom XX. stoljeća. Prvom generacijom znanosti smatra se njezino sinkretičko stanje pod okriljem filozofije u antičko doba, u drugoj generaciji, u srednjem vijeku, iz tog prvobitnog zajedništva izdvajaju se matematika, medicina i filologija, treća generacija izrasta u vrijeme industrijske revolucije u XVIII. i XIX. stoljeću, kada se, među ostalima, osamostaljuju i za izobrazbu temeljne discipline – pedagogija i psihologija. Dalju diferencijaciju znanosti koje istražuju izobrazbu prospješio je ponajprije raspad jedinstvenog nastavnog procesa na školske predmete i pluraliziranje nastavničkog zvanja od općeg profila učitelja–profesora na struke po pojedinim nastavnim predmetima. I dok su u podlozi nediferencirane nastave bile opće discipline – filozofija, pedagogija i religija, o kojima je ovisio izbor nastavnih sadržaja, pojavom nastavnih predmeta etabliiraju se u nastavne osnove i matične znanosti pojedinih predmeta – lingvistika, matematika, fizika, biologija, kemija, znanost o književnosti i druge. Već krajem XIX., a pogotovo u prvoj polovici XX. stoljeća, didaktika stoga postaje pretijesna za posebna pitanja predmetne nastave, pa nastaje potreba za znanstvenim osmišljavanjem i istraživanjem nastave i cjelokupnoga odgojnog i izobrazbenog procesa u okviru svakoga pojedinog školskog predmeta. Tako se uspostavljaju više ili manje razvijene teorije na-

stave pojedinih školskih predmeta, a zatim i razrada znanstvenoistraživačkog sustava za najvažnije među njima. Pojavljuju se, dakle, *posebne didaktike* za koje se u Hrvatskoj ustaljuje naziv *metodike*. Među prvima se oblikuje *metodika materinskoga jezika*, u svakoj nacionalnoj školi dominantnoga predmeta zbog ključnih izobrazbenih i odgojnih zadaća koje se njime ostvaruju na području pismenosti i opće humanističke izobrazbe.¹⁾

U Hrvatskoj se taj predmet, prirodno, naziva *hrvatski jezik*, pa se i njegova metodika naziva *metodika hrvatskoga jezika*. To je u povijesnoj perspektivi potrebno posebno spomenuti, jer se ti nazivi rabe tek posljednje desetljeće, nakon uspostave neovisne hrvatske države. Prije toga, i predmet i njegova metodika zvali su se po službenom nazivu materinskog jezika Hrvata, a taj je ovisio o političkim odlukama vlasti o nazivu jezika u državama u čijem se sastavu Hrvatska nalazila. Osim naziva *hrvatski* koji se uglavnom rabio neslužbeno, u XIX. i XX. stoljeću jezik se zvao *ilirski* pa *hrvatski ili srpski*, *jugoslavenski*, *srpskohrvatskoslovenački*, *srpskohrvatski*, *hrvatskosrpski*, ili pak etnopolitički neutralno – *materinski*, *narodni* i *naš jezik* (za vrijeme Austro–Ugarske i u prvoj i drugoj Jugoslaviji). Tek se u doba Nezavisne Države Hrvatske jezik službeno zvao jednostavno hrvatskim, dok se u drugoj Jugoslaviji, uz neke prethodno spomenute, rabio i ustavni naziv *hrvatski književni jezik*, ali uz stalna politička osporavanja. Slične je mijene prolazio i naziv školskog predmeta. Ipak, bez obzira na nametnute nazive, jezik je, pa tako i školski predmet u kojem se učio, bio uvijek jezik naroda ove zemlje, dakle hrvatski, jer je samo takav jezik narod znao govoriti i tako ga je i zvao, bez obzira na politiku i na službenu obvezu škole i učitelja.²⁾

Sam predmet hrvatski jezik s vremenom se razvijao obogaćivanjem vlastitih ciljeva i sadržaja. Dok se još u prvoj polovici XX. stoljeća predmet uglavnom sastojao u pouci u pisanju i čitanju, gramatici i upoznavanju najboljih dijela lijepo književnosti, u drugoj polovici toga stoljeća sadržaj toga predmeta oblikovao se u pet sadržajnih cjelina: početno čitanje i pisanje, jezik u užem smislu (gramatika), izražavanje, književnost i medijska kultura. U skladu s tim, razvila su se i dva tipa udžbenika za hrvatski jezik: čitanke ili udžbenici za književnost koji obuhvaćaju i sadržaje medijske kulture i jezični udžbenici koji uključuju i sadržaje izražavanja (stilistiku). Programi predmeta hrvatski jezik

¹⁾ O postanku metodike kao znanstvene discipline vidi opširnije u: A. Bežen: *Znanstveni sustav metodike književnog odgoja i obrazovanja* (1989.), str. 84–90; D. Rosandić: *Novi metodički obzori* (1993.), str. 159–165; A. Bežen i dr.: *Osnove didaktike* (1993.) (poglavlje Didaktika i metodike), str. 176–191

²⁾ Naziv hrvatskog jezika kao školskog predmeta tijekom povijesti se često mijenjao, ovisno o političkim prilikama, pa se čak istodobno predmet u različitim područjima Hrvatske zvao različito, ovisno o političkoj vlasti. Promjena naziva predmeta najbolji je dokaz političkog statusa jezika, pa je to pitanje potrebno do kraja istražiti jer takva studija do danas nije napisana.

razvili su se pak od stadija nepostojanja bilo kakvog programa u srednjem vijeku (sadržaj nastave ovisio je o znanju učitelja), zatim razlikovanja programa za osnovne i srednje škole do sadašnjih programa koji se razlikuju ne samo po stupnjevima nego i po usmjerenjima škola (općeizobrazbene, stručne, za odrasle, dvojezične, za polaznike s posebnim potrebama itd.).

Dakle, razvoj metodike hrvatskoga jezika pregledno se može pratiti kao razvoj nastave hrvatskoga jezika i njezinih provedbenih dokumenata i izvora (nastavni planovi i programi, udžbenici i drugi izvori znanja) i na metateorijskoj razini (teorijske analize, znanstvena istraživanja, monografije, studije, teorijski osmišljena praktična iskustva, časopisi, metodička kritika i dr.). U takvoj analizi iskrsavaju i ličnosti metodičara zaslužnih za razvoj metodike hrvatskoga jezika. U ovom radu, prvom koji temeljitije i sustavno ulazi u povijesni razvoj metodike hrvatskoga jezika, ograničit ćemo se samo na glavne podatke i ocjene s obzirom na golemu opširnost građe.³⁾

RAZDOBLJE IMANENTNE METODIKE

Dakako, stanje nastave i metodike hrvatskoga jezika u XX. stoljeću oslanja se na dostignuća prethodnih stoljeća. Danas možemo samo posredno zaključivati o tome kako je izgledala nastava hrvatskoga jezika u najranije doba hrvatske pismenosti. Prva poznata škola u Hrvatskoj bila je ona u Rižinicama pokraj Solina, koju su 852. godine osnovali benediktinci, na latinskom jeziku, počevši tako, kao i u drugim europskim zemljama, širiti pismenost i u Hrvatskoj. U istom stoljeću nastala su i hrvatska srednjovjekovna pisma – glagoljica i ćirilica, a kasnije i bosančica, na kojima su pisani rukopisni tekstovi i knjige. Tada se pisalo na papiru, koži ili kamenu (prvi sačuvani spomenik hrvatske pismenosti je kamena Bašćanska ploča iz 1100. godine), a tim su podlogama svakako bila prilagođena sredstva i tehnologija pisanja. Srednjovjekovna metoda poučavanja u čitanju i pisanju sastojala se od učenja abecede ili azbuke napamet, a potom čitanja i pisanja riječi, rečenica i dužih tekstova imenovanjem slova (tzv. sricanje). Nije bilo posebnih udžbenika, kao ni posebno oblikovanih nastavnih programa, nego se učilo po uputama i na osnovi znanja učenih ljudi, najčešće u samostanskim, katedralnim (crkvenim), a kasnije i gradskim školama. Učitelji su u to doba bili uglavnom svećenici, kao jedini pismeni sloj ljudi,

³⁾ Povijest metodike hrvatskoga jezika još nije napisana. Povijesni metodički tekstovi nalaze se u više monografija i po metodičkim i pedagoškim časopisima, npr. D. Rosandić: *Metodika književnog odgoja i obrazovanja* (1986.), str. 61–68 (povijest nastavnih programa), A. Bežen: *Metodološki pristup povijesti metodikâ* (1997.), Pedagoški rad br. 4/1987., str. 402–410. Ovo je prvi rad u kojem se iznosi pregled razvoja metodike hrvatskoga jezika u cijeloj povijesnoj vertikali.

i po koji učeni svjetovnjak. Prva poznata osnovna škola na narodnom jeziku sa svjetovnim učiteljem u Hrvatskoj je otvorena tek 1480. u Varaždinskim Toplicama. U srednjem vijeku, ali i znatno nakon njegova historiografskog kraja, u drugoj polovici XV. stoljeća (otkriće Amerike, pronalazak tiskarskog stroja), metodika hrvatskoga jezika se, dakle, sastojala u poukama u čitanju i pisanju narodnih pisama u okvirima starohrvatske glagoljaške kulture i opismenjivanja u narodnom jeziku i pismu. Stoga u to vrijeme ne možemo govoriti o metodici u današnjem smislu riječi, nego o *immanentnoj metodici*, dakle metodici koja nije osvijestena kao neko posebno znanje i umijeće, nego je osobna, unutarnja (spontana) sposobnost i praktična vještina svakoga poučavatelja.

RAZDOBLJE PROTOMETODIKE

Prve knjige koje su sačuvane do danas, a ponajprije su bile namijenjene učenju hrvatskoga jezika, bile su početnice. To su i prve metodičke knjige u povijesti nastave hrvatskoga jezika.

Zapravo, prve hrvatske početnice bile su *azbukvice* ili *bukvari*, jer se pomoću njih učila glagoljska ili ćiriljska azbuka, pa su ime dobile po prvim slovima tih pisama (az6, buky, vjedje...). Kasnije, nakon isključivanja glagoljice iz javne uporabe, naziv bukvar ustalio se za ćiriljske početnice na srpskom jeziku. Ulogu početnica imali su u prvo vrijeme i *psaltiri*, zapravo molitvenici s otisnutom abecedom pomoću kojih se učilo čitati, pisati i istodobno moliti. Prva hrvatska početnica tiskana je glagolskim slovima, u Veneciji 1527. godine, u tiskari poznatoga tiskara toga vremena *Andrije Torresanija*. Jezik je početnice staroslavenski u hrvatskoj redakciji. Ne zna se tko joj je autor, vjerojatno neki svećenik ili redovnik iz sjevernog Hrvatskog primorja. Sljedeća je početnica *Psaltir*, koji je u svojoj glagoljskoj tiskari u Rijeci objavio *Šimun Kožičić Benja*, biskup modruški i senjski, 1530. godine. Njezin je jezik znatno bliži narodnom hrvatskom jeziku onoga vremena.

Pouci u čitanju i pisanju na narodnom jeziku, u skladu s protestantskim učenjem, posebnu su pozornost poklonili hrvatski protestantski pisci *Stipan Konzul Istranin* i *Anton Dalmatin*. Oni su u protestantskoj tiskari u Urachu kod Tübingena u Njemačkoj, na glagoljici i ćirilici, izdali 1560. i 1561. velike i male *Pokusne listove* i *Tablu za dicu* koja je bila namijenjena baš pouci djece (a ne svećenika) u početnom čitanju i pisanju. Slijedila je početnica *Azbukividnjak slovinski* koju je 1629. u izdanju protureformacijske kongregacije *De propaganda fide* izdao *Rafael Levaković* na glagoljici, ćirilici i latinici, a to je izdanje nepromijenjeno ponovljeno 1693. godine. *Matej Karaman* svojom je početnicom *Bukvar slovenskij* na glagoljici i ćirilici dominirao u XVIII. sto-

ljeću. Prvo izdanje te početnice izašlo je 1739. u Rimu, a do kraja stoljeća izašla su još tri izdanja, od kojih jedno u Veneciji. Autor je napisao i uvodnu raspravu “Uvod u ilirski alfabet”. U Slavoniji je nakon izгона Turaka, god. 1696. izdana *Kratka abekavica svećenika Petra Kanizija*, ćirilicom i latinicom, s popratnim listovima džepnog formata nazvanim *abecevice*, koji su služili za ućenje slova. Takva su se izdanja tiskala u Budimu, Trnavi i Kaloči.

O svojevrsnom metodićkom pristupu može se govoriti i u prvoj gramatici hrvatskoga jezika *Institutionum linguae illyricae* (Rim, 1604.) isusovca *Bartola Kašića* koja je, istina, pisana latinski, i to zato što je bila namijenjena studentima Ilirske akademije u Rimu za ućenje hrvatskoga jezika. Isto vrijedi i za *Novu ricsoslovicu Iliriscku* koju je za potrebe ućenja hrvatskoga jezika za mlade krajiške časnike izdao lički pop *Šime Starčević* 1812. godine. Te su dvije važne gramatike, dakle, zapravo jezićni udžbenici.

Prosvijećeni apsolutizam Marije Terezije, a osobito Josipa II. u XVIII. stoljeću golem je korak naprijed u uređenju i osuvremenjivanju cijele izobrazbene djelatnosti. God. 1774. carica Marija Terezija odobrila je dokument pod nazivom “Opći školski red” (Allgemeine Schulordnung) i to je prvi zakon kojim se i na hrvatskom prostoru uređuje osnivanje i funkcioniranje škola. Tvorac toga dokumenta, vrhovni ravnatelj škola u carstvu (zapravo ministar prosvjete) *Ivan Ignjat Felbinger* napisao je i knjigu *Metodika za učitelje* (Methodenbuch für Lehrer) u kojoj je iznio detaljne upute o ustroju škola te nastavnim metodama, posebno u početnom ćitanju i pisanju. Tom su se knjigom, koja je u dijelovima prevedena i na hrvatski (ne postoji podatak da su hrvatski prijevodi tiskani, ali su saćuvani rukopisi) dugo služili i učitelji u Hrvatskoj. Drugi važan školski zakon iz toga vremena je Ratio educationis (Opći školski i naućni sustav) iz 1777. koji se odnosio samo na ugarsko kraljevstvo, pa time i na Hrvatsku, a trebao je ublaćiti germanizatorske težnje prethodnoga zakona. Njime škole prestaju biti crkvene i privatne i postaju državne ustanove. Tim promjenama u Hrvatskoj se mijenja i pristup početnicama. One se odsada, po uzoru na one za njemaćki jezik, uglavnom nazivaju *ABC knjićica*, *imenknjićica* (prema njem. Namenbüchlein) i *šlabikar* (prema njem. schlabbern = brbljati, natucati njemaćki), a tekstovi su u njima dvojezićni: hrvatski i njemaćki, na latinici i gotici te ponekad na ćirilici. Tako je, primjerice, 1779. u Budimpešti tiskana *ABC knisicza* za narodne škole, godine 1823. *Imen knisica* za gradske škole, a godine 1834. *Shlabikar* za narodne škole, no 1802. tiskana je u Osijeku i *Abekavicza illiriczka* za katolićku djecu (sadrži i katolićke molitve) na latinici. Tiskani su i prirućnici za pouku u ćitanju i pisanju u Budimu 1802. i 1832. u kojima se daju napatci o pravilima tada vrijedećeg pravopisa s maćarsko–njemaćkom grafijom.

Važno je pripomenuti, osobito s gledišta jezične povijesti, da su prije hrvatskog narodnog preporoda postojale i početnice pisane kajkavskim jezikom (u to predstandardno vrijeme ne može se govoriti o narječjima u današnjem smislu). Ako se to poveže s pravopisnim naputcima na kajkavskom, znači da je kajkavski prije Gajeve pravopisne i jezične reforme zapravo bio standardiziran. Takvu kajkavsku početnicu, pod nazivom *Abeczevicza*, izdao je u Zagrebu 1746. *Juraj Mulih* (pretisnuta je 1997. u Dubrovniku), a u Budimu je 1808. izašla pravopisna knjižica *Naputchenye za horvatski pravchteti i piszati* te 1812. *Chtenya kniga od pravotvornozi*.

U pretpreporodno vrijeme napisan je i prvi udžbenik hrvatskoga jezika koji je istodobno i prva gramatika hrvatskoga jezika pisana hrvatskim jezikom. To je *Nova riczosloviczka Iliricska* (1812.) karlobaškog župnika *Šime Starčevića* koju je napisao po narudžbi tadašnjih francuskih vlasti u Hrvatskoj.

Razmatrano razdoblje u razvoju metodike, koje slijedi nakon pojave prvih udžbenika a završava polovicom XIX. stoljeća, može se nazvati *razdobljem protometodike*. Tada postoji organizirana nastava hrvatskoga jezika i osnovne metodičke knjige, ali oni su još nedovoljno razvijeni. Još nema prave metodičke teorije koja bi metodici dala obilježja organizirane praktično–teorijske discipline.

RAZDOBLJE ISKUSTVENE METODIKE

U vrijeme narodnoga preporoda i kasnije, pod utjecajem snažnih nacionalno–kulturnih promjena (prvi zajednički hrvatski pravopis, pokretanje prvih novina na hrvatskomu jeziku, osnivanje Matice hrvatske, snažno književno stvaralaštvo) tiskan je velik broj početnica i drugih udžbenika, od kojih neki i dalje starom grafijom. Te su se knjige tiskale ne samo u Beču, Budimu i Zagrebu nego i u Karlovcu, Varaždinu, Zadru i Trstu. Na primjer, *Imbro Antolić* izdao je 1847. u Karlovcu *Abecedar za djecu*, godine 1848. učitelj *Nikola Hadžić* tiskao je u Zagrebu *Abecedar za narodne škole* u Hrvatskoj, Slavoniji i Vojnoj krajini, a to je zapravo početnica s latinskim, ćirilskim i gotičkim pismom na hrvatskomu i njemačkom jeziku. Godine 1864. tiskana je u Beču *Hervatska početnica*, a 1873. objavio je svoju početnicu *Ljudevit Modec*. Posljednju glagoljsku početnicu *Abecedarium paleoslavenicum* izdao je 1917. *Josip Vajs*, kako svećenici ne bi zaboravili glagoljicu. U vremenu do kraja XIX. stoljeća tiskati će se i drugi udžbenici za nastavu hrvatskoga jezika u osnovnim i srednjim školama (osobito gimnazijama). Autori udžbenika za osnovne (pučke) i srednje škole bili su ugledni književnici, jezikoslovci, povjesničari i pedagozi toga vremena, na primjer *Franjo Marković*, *Tomo Maretić*, *Đuro Šurmin*, *Vjekoslav*

Babukić, Tadija Smičiklas, Ivan Filipović, Stjepan Ilijašević, Stjepan Basariček (napisao je pedagogiju u četiri toma te bio i istaknuti metodičar), *Antun Cuvaj* i dr. Važne gramatike iz toga vremena napisane su također kao školski udžbenici: *Skladnja ilirskoga jezika* (1859.), prva sintaksa hrvatskoga jezika koju je napisao *Adolfo Veber Tkalčević* zapravo je udžbenik za niže gimnazije, a izdanja *Oblici* (1881.) i *Sintaksa* (1881.) *Mirka Divkovića* postali su udžbenik za srednje i srodne škole. *Vatroslav Jagić* započinje 60-ih godina XIX. stoljeća sa znanstvenom kritikom udžbenika.

Od sredine XIX. stoljeća sazrele su prilike za teorijsko uopćavanje iskustava u nastavnoj praksi hrvatskoga jezika, posebno u uporabi udžbenika i drugih nastavnih sredstava. Prvi takav pokušaj bile su upute za početno čitanje i pisanje *Uputjenje k lepisanju za potrebu narodnih učionica u kraljevstvu mađarskom*, izdane još 1780. *Naputak za one koji uče čitati* izdao je Bogoslav Šulek 1850., a Franjo Klaić *Rukovodstvo za početnicu* 1858. Izdanja Ljudevita Modeca *Razvitak metoda u čitanju i pisanju* iz 1876. i *Rukovodnik za početnicu i bukvar* iz 1884., *Vježbe u hrvatskom slogu s mnogimi zadatci i uputama u izrađivanju pismenih radnja, koje se tiču doma i škole* koje je napisao *Josip Vitanović* 1890., *Rukovođ za početnicu i bukvar* Stjepana Basaričeka iz 1892. i *Rukovođ za estetsko–etična štiva u pučkoj školi* Milana Kobalija iz 1893. imaju u još većoj mjeri karakter osmišljenih priručnika u kojima se određene teorijske spoznaje i rezultati znanosti pretaču u praksu odgojne i izobrazbene pouke.

Za razvoj metodike hrvatskoga jezika zbiva se polovicom XIX. stoljeća nekoliko važnih događaja. Godine 1850. reformirana je gimnazija na temelju Osnova za organizaciju austrijskih gimnazija i realki, proglašanih u Hrvatskoj te godine, pa se gimnazijska izobrazba podiže sa šest na osam godina (razreda), a umjesto razrednih uvode se *predmetni nastavnici*. Uvođenje predmetnih nastavnika iznimno je važno za daljnji razvoj metodike kao posebne discipline, jer se predmetni nastavnik školuje u konkretnoj struci (znanosti) koju i predaje u školi, u njoj se usavršava i razvija posebne metode didaktičkog prijenosa znanstvenih spoznaja u nastavu. Profil razrednog nastavnika (koji predaje sve predmete u jednom razredu – odjelu) zadržava se samo za početne razrede osnovne škole – sve do danas.

Gotovo istodobno, godine 1848. osniva se u Zagrebu, zaslugom nadbiskupa Jurja Haulika, prva ženska učiteljska škola u okviru samostana sestara milosrdnica sv. Vinka, koja dobiva pravo javnosti 1851. Bansko vijeće pak osniva 1849. *prvu učiteljsku školu* u Hrvatskoj pod nazivom “Učiteljna učionica zagrebačka”. Time prestaje pripremanje učitelja na tečajevima i vrijeme u kojem su učiteljsku službu mogli obavljati isluženi vojnici i glumci, razni

putujući učitelji i drugi. Vjerojatno za potrebe novoosnovanih škola, u Budimu su 1849. izdani udžbenici pedagogije, didaktike i posebnih metodika, a *Stjepan Novotny* objavio je 1867. prvi naš udžbenik pedagogije (koji je hrvatskim jezikom napisao domaći autor) pod nazivom *Gojitba i opća učba* (udžbenik je sadržavao i dio o didaktici što je važno i za razvoj metodike). Izobrazba srednjoškolskih profesora uznapredovat će osnivanjem *Sveučilišta u Zagrebu* nešto kasnije, godine 1874. Sveučilište se sastojalo od Pravnog, Filozofskog i Bogoslovnog fakulteta, odakle će mnogi stručnjaci doći kao profesori u srednje škole. Razvoj teorije nastave potaknulo je pak pokretanje našega prvog prosvjetnog časopisa *Napredak*, 1859., a profesionalno uzdizanje učiteljskog i profesorskog staleža utemeljenje *Hrvatskoga pedagoško–književnog zbora* 1871. Ta će prosvjetna udruga pokrenuti časopise za djecu (*Smilje*) te časopise za učitelje koji će ubrzati i razvoj metodike, a preuzet će i izdavanje *Napretka*. Štoviše, vlada je povjerila HPKZ–u izradu novih školskih knjiga, pa je udruga donijela upute za izradu novih čitanaka koje će sastaviti upravo njezini članovi (Filipović, Modec). Donošenjem prvoga školskog zakona u Hrvatskoj 1874. godine, zaslugom tadašnjega bana Ivana Mažuranića, u školstvu je uspostavljen potpuni pravni sustav, što je također bio snažan poticaj razvoju školstva te stručnog i znanstvenog rada u izobrazbenoj djelatnosti. Konačno, uvođenje *pedagogijskog seminara* na zagrebačkom Filozofskom fakultetu 1896. značilo je podizanje pedagogije na razinu sveučilišne i znanstvene discipline. Pedagoška praksa studenata u okviru seminara obavlja se redovito na zagrebačkoj Donjogradskoj gimnaziji, a to je zapravo početak organiziranih metodičkih vježba za potrebe sveučilišnog profesorskog studija. Time je otvoren put znanstvenom utemeljenju metodike, tim više što je prvi profesor pedagogije na fakultetskom seminaru bio i poznati književnik *Đuro Arnold*. Javljaju se i prvi udžbenici (za ekonomske škole) iz književnosti koje piše književni povjesničar *Branko Drechsler–Vodnik*.

Pojavom većeg broja metodičkih priručnika u kojima se izlažu i elementi teorije nastave hrvatskoga jezika (u prvo vrijeme to se odnosi pretežito na početno čitanje i pisanje kao izdvojeno područje toga predmeta) te uvođenjem predmetnih nastavnika hrvatskoga jezika počinje i novo razdoblje u razvoju metodike hrvatskoga jezika koje, dakle, obilježavaju udžbenici za gotovo sve razrede i vrste škola, posebne metodičke upute u obliku raznih priručnika i prvi cjeloviti metodički priručnici te personalno osamostaljenje predmeta hrvatski jezik u školama i početak izobrazbe učitelja u zasebnim učiteljskim školama, odnosno profesora srednjih škola na odgovarajućem fakultetskom studiju. No, kako je sve to još uvijek na razini praktične aktivnosti, a metodička teorija, koju oblikuju gotovo isključivo pedagozi a ne jezikoslovci, izvodi se iz nepo-

srednog nastavnog iskustva i na temelju spoznaja stranih, ponajprije njemačkih autora, tom vremenu najbolje odgovara naziv *razdoblje iskustvene metodike*. Metodička je problematika, dakle, osviještena kao posebno područje intelektualnoga i praktičnog rada, o tome postoje praktični i teorijski priručnici, ali još ne postoje organizirana znanstvena istraživanja ni sveučilišni studij metodike hrvatskoga jezika jer se metodika smatra dijelom pedagogije. To će razdoblje potrajati sve do uvođenja metodike hrvatskoga jezika kao posebnog kolegija u okviru studija kroatistike te osnivanja katedre za metodiku hrvatskoga jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Da se i u razdoblju iskustvene metodike djelomice ostvaruje podizanje metodičke problematike na znanstvenu razinu (u okvirima pedagogije), potvrđuje i uključivanje metodičkih pojmova u *Pedagoškijsku enciklopediju* iz 1895.–1906. godine u kojoj se obrađuju i pojmovi obuka u čitanju, pitanje u obuci, pjesma u obuci, početnica i dr.

Do sloma Austro–Ugarske Monarhije, a i nekoliko godina nakon toga, stanje u nastavi hrvatskoga jezika nije se znatnije promijenilo u metodičkom smislu u odnosu na stanje iz druge polovice XIX. stoljeća. Čak su se, nekoliko godina nakon osnivanja, u Kraljevini Jugoslaviji rabili neki udžbenici izdani u bivšoj državi. Promijenio se, dakako, naziv jezika koji će se nadalje službeno zvati samo srpskohrvatskoslovenački i srpskohrvatski. Na sreću, nisu prekinute kulturne i znanstvene veze sa srednjom Europom i europskim zapadom uopće, odakle su u Hrvatsku pristizale suvremene ideje i u školstvu. U Srbiji, naime, koja je u novoj državi postala središte političke moći, prosvjeta se nalazila na znatno nižem stupnju nego u Hrvatskoj, pa s te strane neki snažniji utjecaji nisu bili mogući. Ipak, imperijalistički pritisak velikosrpske politike u Hrvatskoj odrazit će se na smanjivanje njezine ekonomske snage, a to će usporiti i razvoj školstva i osuvremenjivanje nastave.

Tridesetih godina XX. stoljeća razvoj metodike hrvatskoga jezika ulazi u još zreliju etapu. Ante Defranceschi objavljuje 1927. izdanje *Metoda početnog čitanja i pisanja te put do slobodnih sastavaka*, a 1931. izdanje *Radna metoda početnog čitanja* u kojem iznosi metode radne škole u početnoj obuci čitanja i pisanja. Time je otvoren put ovom pedagoškom pravcu iz zapadne Europe i u hrvatske škole, osobito u nastavu materinskoga jezika. To će rezultirati i prvim sustavnim udžbenikom metodike hrvatskoga jezika koji će, pod nazivom *Materinski jezik u našim narodnim školama*, objaviti u Zagrebu 1933. godine Salih Ljubunčić.

U svojem udžbeniku Salih Ljubunčić je uspostavio strukturu metodike hrvatskoga jezika u nižim i višim osnovnim građanskim školama i nižim srednjim školama na načelima radne obuke, a prema znanstvenim kriterijima. Nakon što objašnjava pojam materinskoga jezika i svrhu obuke tog predmeta u

školama, on iznosi nastavni program (gradivo) i metodičke osnove za obuku. Posebno obrađuje govorne i pismene vježbe (danas: izražavanje), izbor i obradu štiva (danas: nastava književnosti), poznavanje i nastavu jezika (danas: nastava slovnice – gramatike), a zasebno poglavlje posvećuje reformi školske pismenosti i nastavi pravopisa. Takvu strukturu ima i suvremena nastava, izuzme li se područje medija koje u ono vrijeme nije postojalo (radio i film bili su u začetku, a televizije nije bilo), pa se može reći da je Salih Ljubunčić prvi uspostavio suvremenu strukturu predmeta hrvatski jezik i metodike hrvatskoga jezika kakve, uz određene dopune, imamo i danas.

U ovom vremenu nastaje i metodička znanstvena kritika za koju se kao primjer može uzeti rad *Milana Tiljka iz 1936. Prilozi – naučno–kritički osvrt na savremenu metodu početnog čitanja i pisanja*. Na temelju znanstvenoga uvida u razvoj govora i pisma, autor kritički razmatra početno čitanje i pisanje u staroj i novoj školi i razvoj individualnoga pisma.

Udžbenike za hrvatski jezik i u XX. stoljeću nastavljaju pisati ugledni znanstvenici i književnici. Nakon sloma Austro–Ugarske, u Kraljevini Jugoslaviji, najpoznatiji pisci udžbenika za osnovne škole su književnik *Vladimir Nazor* i pedagog *Sigismund Čajkovac*. Početnicu za prvi razred osnovne škole sastavlja *Fran Bof*, a čitanke za srednje škole pišu *Mirko Divković*, *Mihovil Kombol*, *Vlado Petz*, *Petar Lasta* i dr.

Uspostava Nezavisne Države Hrvatske 1941. godine donijela je potpuni raskid s dotadanjim jugoslavenskim zakonodavstvom i na području prosvjete i kulture. Jezik se službeno naziva *hrvatski*, donose se novi nastavni planovi i programi, izdaju novi udžbenici za škole pod upravom nove vlasti. No, usporedo sa stvaranjem novoga školstva pod kontrolom ustaškog režima, razvija se i školstvo pod partizanskom upravom sa sasvim drugim sadržajima i u drugim uvjetima. Prožeto je marksističko–komunističkom ideologijom, jugoslavenstvom i antifašizmom, a nastava se održava u oskudnim uvjetima, često i pod vedrim nebom, bez uobičajenih udžbenika i nastavnih sredstava. Prosvjetne vlasti NDH u vrlo kratkom vremenu, tijekom 1941., izdaju nove udžbenike za hrvatski jezik, a autori su tadašnji vodeći intelektualci: *Mate Ujević*, inače urednik Hrvatske enciklopedije, piše čitanke za srednje škole pod nazivom *Prve brazde*, *Sjetva i Plodovi srca i uma*, a književni kritičar *Ljubomir Maraković* objavljuje srednjoškolsku čitanku *Žetva*. Za osnovnu školu objavljene su čitanke *Moj zavičaj* i *Moja domovina* te početnice (sve bez naznake autora). *Josip Demarin* izdaje 1942. separat *Prilog metodici književnosti u srednjim školama*. Na partizanskoj strani izdano je čak šest početnica za pojedine krajeve te više početnica za vojne potrebe, a objavljuju se i druge školske knjige u vrlo jednostavnoj tehnici, često šapirografirano.⁴⁾

U federativnoj socijalističkoj Jugoslaviji, uspostavljenoj nakon Drugoga svjetskog rata, Hrvatska je, doduše, bila jedna od federalnih republika s autonomijom u prosvjetnim i kulturnim pitanjima, no Hrvati ipak nisu mogli svoj jezik i službeno zvati hrvatskim. Jezik se u Hrvatskoj službeno zvao *hrvatskosrpski*, odnosno *hrvatski ili srpski*, u skladu s unitarističkom idejom o ujedinjavanju srpskoga i hrvatskog jezika, odnosno srpske i hrvatske nacije. Naziv *hrvatski književni jezik*, koji je jedno vrijeme također omogućavao hrvatski ustav, nikad nije postao i naziv školskog predmeta, iako se rabio u naslovima nekih jezičnih udžbenika i gramatika (o čemu je također bilo političkih sporova). Borba za autonomiju hrvatskoga jezika trajat će cijelo vrijeme postojanja druge Jugoslavije, i to ne samo u političkim (hrvatsko proljeće), kulturnim i jezičnim krugovima (Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga jezika) nego i u prosvjeti. Novosadski pravopis (objavljen 1960.), usprkos političkim pritiscima i službenoj praksi, nije prihvaćen u hrvatskoj inteligenciji i narodu (nastava pravopisa posebno je pitanje još iz vremena pravopisaca Ivana Broza i Dragutina Boranića, čija su pravila učenicima i nastavnicima nastojali približiti svojim pravopisnim uputama Mate Demarin, Tone Peruško i dr.). Izbila je, štoviše, velika afera o nacionalizmu u jeziku školskih udžbenika 80-ih godina, o čemu je raspravljao čak i Sabor, a posebno povjerenstvo stručnjaka istraživalo je političku optužnicu protiv pisaca udžbenika. Socijalistička je vlast donijela i nove programe nastave hrvatskoga jezika u skladu sa svojim ideološkim pogledima, mijenjajući ih po zahtjevima nekoliko školskih reforma a koje je sama provela (po radikalizmu zahvata posebno je zapamćena tzv. Šuvarova reforma, nazvana po tadašnjem hrvatskom ministru prosvjete). Za vrijeme druge Jugoslavije školstvo je u Hrvatskoj općenito napredovalo povećanjem broja učenika i podizanjem obvezatne izobrazbe s četiri na osam godina te naglim širenjem mreže visokih škola i fakulteta. Hrvatski je jezik i dalje dominantan školski predmet, osmišljeni su metodički oblikovani udžbenici (uvedeni su i tzv. razgranati udžbenici koji se sastoje od više samostalnih izdanja za isti predmet i razred) i priručnici, a metodika je i formalno etablirana kao znanstvena i sveučilišna disciplina.

Odmah nakon Drugoga svjetskog rata, u entuzijazmu poslijeratne obnove u koju je ulazilo i opismenjivanje nepismenih i stjecanje što viših izobrazbenih stupnjeva, velika je pozornost posvećena i jezičnoj kulturi i izdavanju udžbenika. Osigurani su udžbenici za sve razrede, ponajprije osnovne škole, i to posebni udžbenici (čitanke) za književnost, a posebni za nastavu jezika. Pisci

⁴⁾ Partizanske početnice opisala je Branka Praznik u knjizi *Partizanske početnice u Hrvatskoj*, Zagreb, Školske novine, 1983.

početnica u to vrijeme bili su *Ivo Tošić* i *Viktor Cvitan* (napisao i priručnik *Rad s početnicom (bukvarom)*) te *Antun Kolarević* i *Krešo Mihaljević* (napisali su i *Praktične upute za rad s početnicom* 1953.). Čitanke za osnovnu školu pisali su *Jure Jurman*, *Ante Blaženčić* i *Antica Antoš* te *Stanko Dvoržak* i *Milena Večerina*, a za srednju školu *Vice Zaninović*, *Josip Škavić* i *Tvrtko Čubelić*. Autori jezičnih udžbenika za osnovnu školu bili su *Ivo Frol* i *Ivan Brabec*, a u srednjim školama jezik se uglavnom učio iz školskih gramatika istih autora. Metodička oblikovanost udžbenika tog razdoblja nije se znatnije razlikovala od one u prethodnim državama, pa se ovo vrijeme u razvoju metodike hrvatskoga jezika može smatrati i završnim godinama razdoblja koje smo nazvali iskustvenom metodikom.

Metodički teoretičari u poratnom razdoblju uglavnom su teorijski opisali i sistematizirali metodičke probleme pisanja i čitanja u osnovnoj školi. Među njima su *Pero Šimleša*, koji je uredio knjigu *Metodika* (1952.), u kojoj je i tekst o metodici nastave lijepog pisanja, *Radoslav Poljanec* s knjigom *Govorne i pismene vježbe u nastavi materinskog jezika* (1951.), *Juraj Potočnjak* s priručnikom *Pisanje u osnovnoj školi* (1947.) i *Mate Demarin* (pisao o metodici hrvatskoga jezika u knjizi *Metodika elementarne nastave*, urednik P. Šimleša, 1957., a kasnije i programirane udžbenike). Svi ti radovi su u okvirima iskustvene metodike.

RAZDOBLJE ZNANSTVENE METODIKE

Sljedeći naraštaj pisaca udžbenika i metodičara hrvatskoga jezika nastupit će u vremenu u kojem već postoji kolegij metodike hrvatskoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koji je uveden akademske godine 1953./54., a prvi su predavači bili *Tvrtko Čubelić* i *Novak Novaković*. Tim činom metodika hrvatskoga jezika formalno prerasta iskustvenu razinu i postaje sveučilišna (znanstvena) disciplina, pa nastupa i najnovije razdoblje njezina razvoja, *razdoblje znanstvene metodike*.

Ispočetka je metodički kolegij imao status pomoćnog, odnosno sporednog predmeta, pa su ga i predavali profesori kojima metodika nije bila osnovna znanstvena preokupacija. Osim *Tvrtka Čubelića*, koji je bio stručnjak za narodnu književnost, i *Novaka Novakovića*, koji se jedini temeljitije bavio metodikom, metodiku je predavao i jezikoslovac *Ivan Brabec*, inače autor brojnih jezičnih udžbenika i suautor Gramatike hrvatskosrpskoga jezika (s *Matom Hrastom* i *Dragišom Živkovićem*) koja se dugo rabila, osobito u srednjim školama. Pritom je osobito važno da je metodika povjerena jezikoslovcima a ne pedagogima, što je značilo da je njezina problematika i na znanstvenoj razini

izašla iz okvira pedagogije i didaktike i da se njome trebaju baviti stručnjaci matične znanosti.

Godine 1964. za stalnog voditelja kolegija metodika hrvatskoga jezika dolazi *Dragutin Rosandić* (doktorirao s temom iz povijesti književnosti) koji će 1974. osnovati i Katedru za metodiku hrvatskoga jezika i književnosti i tako postati utemeljiteljem znanstvene metodike hrvatskoga jezika, zajedno sa *Stjepkom Težakom* (doktorirao s temom iz dijalektologije hrvatskoga jezika) koji će na Katedru za metodiku doći kasnije, sa zagrebačke Pedagoške akademije. Ta dva naša najplodnija metodičara hrvatskoga jezika objavit će i temeljna znanstvena djela za sva područja te metodike, a kao mentori odgojit će i velik broj metodičara znanstvenika s magistarskim i doktorskim znanstvenim stupnjem.

Dragutin Rosandić bio je šef metodičke katedre do umirovljenja 2000. godine. U završnom razdoblju njegova aktivnog rada katedra je dosegla zenit svojega razvoja. Studenti kroatistike slušali su metodiku hrvatskoga jezika dvije završne godine studija, a na katedri su istodobno radila tri stalna nastavnika (*Dragutin Rosandić*, *Stjepko Težak* i *Vlado Pandžić*) te jedan vanjski suradnik (*Zvonimir Diklić*). Posebno su se predavale metodika književnosti, metodika jezika, metodika izražavanja i metodika medija. Rosandić je znanstveno osmislio osobito metodiku književnosti u predmetnoj nastavi (kapitalno njegovo djelo iz toga područja je *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*, 1986.), metodiku hrvatskoga jezika (slovnica) u srednjim školama (temeljno djelo *Hrvatski jezik u srednjoškolskoj nastavi*, 1996., u suautorstvu s Irenom Rosandić), metodiku pisanog izražavanja (*Pismene vježbe*, 1974.), metodiku hrvatskog jezika u dvojezičnim školama za hrvatsku djecu u inozemstvu (temeljna djela *Riječ materinska*, 1983. i, u suautorstvu s Irenom Rosandić, *Riječ hrvatska*, 1991.), neprestano unoseći u metodičku teoriju i praksu nove ideje (*Novi metodički obzori*, 1993.). Rosandićeve metodičke dostignuća prihvaćena su i u inozemstvu, gdje je bio predavač na brojnim sveučilištima, a preveden je na slovenski.⁵⁾

Stjepko Težak pak znanstveno je osmislio metodiku hrvatskoga jezika (slovnica) u osnovnoškolskoj predmetnoj nastavi (temeljna djela: *Gramatika u osnovnoj školi*, 1980., *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1, 2*, 1996.–1997.), metodiku govornog izraza (*Govorne vježbe*, 1979.) i metodiku filma (*Film u nastavi hrvatskosrpskog jezika*, 1967., *Metodika nastave filma*, 1990.), iako je napisao i neka nezaobilazna djela za metodiku književnosti (*Interpretacija bajke*, 1969., *Prilozi interpretaciji lirske pjesme*, 1977.)) i slobodne akti-

⁵⁾ Dragutin Rosandić predavao je na sveučilištima u Ljubljani, Mariboru, Budimpešti, Pečuhu, Beču, Moskvi, Frankfurtu, Stockholmu, Uppsali, Lundu i Göteborgu. Bio je višegodišnji suradnik metodičkih instituta u Moskvi i na švedskim sveučilištima.

vnosti (*Literarne, recitatorske i srodne družine*, 1971.). Obojica su tijekom više od tri desetljeća autori školskih udžbenika u kojima su praktično primjenjivali svoja metodička učenja – Rosandić ponajprije udžbenikâ književnosti i jezika za srednje škole, a Težak jezičnih udžbenikâ za više razrede osnovne škole. Obojica su autori i priručnika za učitelje u kojima su objasnili svoje metodičke zamisli.

Krupna metodička novost bio je udžbenik književnosti *Ive Frangeša, Miroslava Šicela i Dragutina Rosandića Pristup književnom djelu – čitanka za 1. razred gimnazije* 1962. godine kojim se i u srednjoj školi napušta dotadašnja koncepcija čitanke kao pukog izbora pisaca i tekstova i uvodi metodički instrumentarij koji usmjerava učenike i nastavnike u obradi tekstova. Rezultat je to i afirmacije teorije interpretacije koju su zagrebački književni teoretičari razvili po uzoru na njemačke teoretičare književnosti Emila Steigera i Wolfganga Kaysera te ruske formaliste i francusku eksplikaciju teksta i njegovali u časopisu *Umjetnost riječi* (osnovan 1957.) oko kojega se okupila Zagrebačka književnostilistička škola čiji su najistaknutiji predstavnici bili Zdenko Škreb, Ivo Frangeš i Aleksandar Flaker. Iz te će koncepcije proizići nova generacija udžbenika književnosti i u višim razredima osnovne škole u kojoj su vodeći autori *Zvonimir Diklić, Ante Bežen, Joža Skok i Ivo Zalar*. Na području jezikoslovlja pak naši su lingvisti afirmirali europska lingvistička dostignuća, ponajprije ideje Ferdinanda de Saussurea, Romana Jakobsona i drugih tada aktualnih mislilaca, osmišljene u teoriji strukturalizma koje su u udžbenicima hrvatskoga jezika za osnovnu školu primjenjivali *Stjepko Težak i Dragutin Brigljević*, a u srednjoj školi *Dragutin Rosandić i Josip Silić*. Udžbenike književnosti i jezika za niže razrede osnovne škole pišu uglavnom *Antica Antoš, Juraj Bukša, Neda Bendelja i Edo Vajnaht*, koji je napisao i opširan priručnik o početnom čitanju i pisanju po svojoj početnici. Teoretske metodičke osnove hrvatskoga jezika za najniži stupanj školstva najtemeljitije je postavio Tone Peruško u knjizi *Materni jezik u obaveznoj školi* (1961.). U njoj su sistematizirana sva dostignuća tradicionalne metodike početnog učenja hrvatskoga jezika od kojih se mnoga primjenjuju i danas (još se nije pojavila tako sveobuhvatna knjiga drugih autora o istoj temi). Zapažena istraživanja istih problema proveli su i pedagog *Alojz Kobola* i psiholog *Ivan Furlan*.

Katedra za metodiku hrvatskoga jezika organizira krajem 70-ih godina XX. stoljeća poslijediplomski studij i stjecanje doktorata iz metodike hrvatskoga jezika. Mentori postdiplomantima i doktorandima su Dragutin Rosandić i Stjepko Težak, a predavači na poslijediplomskim studijima su istaknuti zagrebački teoretičari književnosti, lingvisti i didaktičari. Doktorate iz metodike stekli su i brojne nove znanstvene teme otvorili: *Anđelko Barbić* (Ivana Br-

lić–Mažuranić), *Neda Bendelja* (gramatički sustav), *Zvonimir Diklić* (književni lik u nastavi), *Ante Bežen* (znanstveni sustav metodike), *Jože Lipnik* (teorija čitanja), *Mladen Subotić* (dječje literarno stvaralaštvo), *Rasima Kajić* (povezivanje umjetnosti u nastavi), *Mira Kermek–Sredanović* (književni interesi učenika), *Vlado Pandžić* (nastava romana), *Gabrijela Šabić* (lirska pjesma u razrednoj nastavi), *Manja Kovačević* (teorija književnosti i nastava), *Veronika Leopoldina Banaš* (književnoumjetnička komunikacija), *Zdenka Gudelj–Velaga* (stvaralačka pismenost u nastavi), *Irena Vodopija*, *Ana Pintarić* (film i likovna umjetnost), *Zdravko Jelenović* (izobrazba odraslih) i dr., a veći broj polaznika poslijediplomskog studija, organiziranog do sada u dvije generacije, stekao je i magisterij znanosti. Svi su oni objavili manje ili više važne stručne i znanstvene radove iz raznih područja metodike hrvatskoga jezika, pa i cijele tematske monografije (npr. *Nada Lagumdžija: Interpretacija basne*, 1991., *Ivanka Kunić: Kultura dječjeg govornog i scenskog stvaralaštva*, 1991.). Opširnije znanstveno osustavljenje metodike hrvatskoga jezika iznio je *Ante Bežen* u knjizi *Znanstveni sustav metodike književnog odgoja i obrazovanja* (1989.).

U metodici hrvatskoga jezika razvijaju se i pojedine specijalnosti, npr. metodika hrvatskoga jezika za djecu nacionalnih manjina (*Zdenka Gudelj–Velaga*), za strance (udžbenici Škole za strane jezike u Vodnikovoj ulici u Zagrebu) te visokoškolska metodika hrvatskoga kao stranoga jezika (*Jadranka Nemeth–Jajić: Sati s jezikom hrvatskim*, Poznanj, 1997.). Metodičari su prihvatili tehnološki napredak u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti. Tako je u nastavu najprije uključen film, a kasnije je cijelo programsko područje pripalo medijskoj kulturi (*Dunja Pavličević: Kompjutorske igre u nastavi hrvatskoga jezika*, 1992., videokasete i audiokasete uz jezične i književne udžbenike i priručnike (Rosandić, Težak–Klinžić, Bežen–Jambrec i dr.).

Svi ti metodičari znanstvenici provode u svojim djelima i u nastavnoj praksi ideje škole interpretacije i lingvističkog strukturalizma, pa je stvoren i pojam *Zagrebačke metodičke škole* (doduše, nikad nije institucionalno formalizirana) kao identifikacijske oznake za takav pristup teoriji i praksi nastave hrvatskoga jezika. Spomenuti metodičari znanstvenici znatno su proširili krug metodičkih tema koji su obradili na znanstvenoj razini, pa nastaje veći broj metodičkih studija i monografija, primjerice o povezivanju umjetnosti u nastavi, nastavi lirike u nižim razredima osnovne škole, književnim interesima učenika, književno–scenskom odgoju, kulturi dječjega govornog stvaralaštva, nastavi stvaralačke pismenosti, književnom liku u nastavi, hrvatskom jeziku u izobrazbi odraslih itd.

U ovo vrijeme metodika hrvatskoga jezika dobiva i svoj časopis, osnovan 1976. Njegov je prvotni naziv *Suvremena metodika nastave hrvatskosrpskoga*

jezika i književnosti, a nakon političkih promjena 1990. godine mijenja naziv u *Suvremena metodika nastave hrvatskoga jezika i književnosti* te u *Hrvatski u školi* (glavni urednik cijelo vrijeme izlaza je Zvonimir Diklić). Časopis je promicao nove ideje u nastavi hrvatskoga jezika, rezultate znanstvenih istraživanja i iskustva u drugim zemljama. Prestao je izlaziti, zbog nedostatka novca, 1996. godine, no metodičke se teme dalje objavljuju u općim časopisima. Godine 2000. Učiteljska akademija u Zagrebu pokrenula je svoj časopis *Metodika* (glavni urednik Ante Bežen), namijenjen svim metodikama na svim izobrazbenim stupnjevima, koji donosi brojne znanstvene i stručne članke i iz metodike hrvatskoga jezika.

Razvoju metodike hrvatskoga jezika, a i svih drugih metodika, poticaj su dala i dva svemetodička interdisciplinarna savjetovanja. Prvo, pod nazivom “Metodika u sustavu znanosti i obrazovanja”, održano je u Zagrebu 1985. godine u organizaciji Filozofskog fakulteta – Pedagogijske znanosti u Zagrebu i NIRO “Školske novine”. Građa tog savjetovanja objavljena je u zborniku istog naziva u kojem je donesen i prvi popis metodičara u Hrvatskoj. Drugo svemetodičko savjetovanje pod nazivom “Metodika – znanstvena i praktična disciplina” održano je, u organizaciji Učiteljske akademije u Zagrebu, 2000. godine, a građa tog savjetovanja objavljena je u prvom broju novopokrenutog časopisa *Metodika*.

Tako je, 60-ih godina XX. stoljeća, metodika hrvatskoga jezika potpuno konstituirana u autonomnu znanstvenu disciplinu sa svim scijentometrijskim atributima. Time je ona *de facto* izašla iz okvira pedagogije i didaktike, pa i kad je riječ o nižim razredima osnovne škole. Općeprihvaćen je stav da metodički stručnjak znanstvenik za neki predmet može biti samo onaj tko ima temeljnu izobrazbu u tzv. matičnoj znanosti na koju zatim nadograđuje znanja didaktičkog prijenosa znanstvenih spoznaja iz znanosti u nastavu (ponajprije znanja iz psihologije, didaktike i gnoseologije). To je danas beziznimna praksa na svim sveučilišnim kolegijima metodike, osim metodika predškolskog odgoja (koje i dalje vode pedagozi jer teorija hrvatskoga jezika u predškolskom odgoju nije dosta razvijena u metodici hrvatskoga jezika). Metodika je i u brojnim drugim nastavnim strukama potvrđena kao disciplina koja istražuje upravo pitanja transmisije znanosti u nastavu, odnosno u procese osposobljavanja za život mladih naraštaja, pri čemu sintetizira spoznaje matične znanosti, didaktike, pedagogije, psihologije, gnoseologije i drugih disciplina relevantnih za odgojno–izobrazbeni proces. Važan je u tom smislu podatak da je Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu (po kojem se ravnaju i odsjeci za studij pedagogije na drugim hrvatskim sveučilištima) u posljednjem desetljeću

XX. stoljeća ukinuo kolegije metodike predmeta u razrednoj nastavi koji su se dotada studirali u okviru studija pedagogije (to se može pratiti u izdanjima “Red predavanja” Sveučilišta u Zagrebu). Time se pedagoški znanstveni vrh i formalno odrekao znanstvenih kompetencija nad metodikama, nakon višegodišnjih rasprava o tome pripada li metodika pedagogiji ili matičnoj znanosti. Jasno je, valjda, postalo i najtvrdokornijim ortodoksnim pedagogima da pedagogija nije krovna znanost za sve discipline koje proučavaju izobrazbu, pa ni za metodike, nego tek jedna od znanosti koje se bave izobrazbom. S druge strane, na temelju analize sustava odgojnih znanosti u djelima stranih autora i u Hrvatskoj epistemološki je istodobno ponovno pokazano da su metodike autonomne znanstvene discipline u tom sustavu (o tome osobito pišu Nikola Pastuović i Ante Bežen). Preostaje jedino da se metodika i *de iure* proglasi znanstvenom disciplinom u mjerodavnim državnim dokumentima kojima se regulira status pojedinih znanosti u sveučilišnoj nastavi i znanstvenim istraživanjima (Pravilnik o znanstvenim područjima Ministarstva znanosti i tehnologije). Inicijativu u tom pravcu pokrenula je Akademija odgojnih znanosti Hrvatske 2000. godine, nakon znanstvenoga skupa o redefiniciji sustava odgojnih znanosti, vodeći računa o sve većoj ulozi upravo metodičke osposobljenosti nastavnika u razrješavanju sve brojnijih kriza u izobrazbenom sustavu, a i po uzoru na znanstvene sustave u razvijenim zemljama.

Novе okolnosti u razvoju metodike hrvatskoga jezika i djelatnosti koje primjenjuju njezine spoznaje nastale su osnivanjem neovisne i demokratske Republike Hrvatske 1991. godine. Petogodišnje ratno stanje u Hrvatskoj, raspad socijalističkoga izobrazbenog sustava i dolazak na odgovorne državne položaje u prosvjeti nedostatno kompetentnih ljudi zaustavili su razvoj izobrazbe u cjelini, pa i razvoj metodikâ kao disciplina koje svoje postojanje zasnivaju upravo na izobrazbi. Godine 1993. doneseni su novi nastavni programi, no u školskom predmetu hrvatski jezik, koji se tako zove od 1990., promjene ideološko-političke naravi provedene su odmah (promjena naziva jezika i predmeta, isključivanje jugoslavenskog ključa za uvrštavanje pisaca i književnih djela u programe i udžbenike i primjena ključa hrvatske i svjetske književnosti, isključivanje obvezatnog učenja ćirilice u svim školama). Ukinuta je većina metodičkih časopisa, pa i za hrvatski jezik, zaustavljeni su poslijediplomski studiji, istraživanja i metodičko osposobljavanje nastavnika, sve s obrazloženjem da nedostaje novca. Ipak, pozitivna pojava bilo je demokratiziranje odabira autora, proizvodnje i izbora udžbenika kao izvorno metodičkih djela. Pojavili su se brojni novi autori i izdavači koji, u sve oštrijoj konkurenciji, proizvode sve kvalitetnije udžbenike, posebno u likovno-grafičkom smislu, što je bitna sastavnica metodičke kvalitete. S druge pak strane prolaze u uporabu i stručno

nekvalitetni udžbenici jer nije domišljena uloga recenzenata, a zanemareno je i osposobljavanje nastavnika za procjenjivanje kvalitete udžbenika. U Zakonu o udžbenicima, donesenom krajem 2001. godine, predviđena je važna uloga metodike u oblikovanju udžbenika – od obvezatnog sudjelovanja metodičara u odobravanju udžbenika za uporabu do obveze metodičkog priručnika uz svaki udžbenik.

U nekoliko početnih godina neovisne Hrvatske rabili su se prilagođeni udžbenici, odobreni prvi put u bivšoj državi. No, kako su ideološke razlike između stare (komunističke Jugoslavije) i nove države (demokratske Hrvatske) bile vrlo duboke, posebno u poimanju hrvatskoga nacionalnog i državnog identiteta, bilo je nužno iz temelja mijenjati i udžbenike tzv. nacionalnih predmeta, ponajprije hrvatskoga jezika, povijesti i zemljopisa, odnosno prirode i društva. Te promjene, započete 1995. godine raspisivanjem prvoga velikog natječaja Ministarstva prosvjete i športa za nove udžbenike, nisu završene do danas zbog stalnih sporenja o sadržajima programa tih predmeta i udžbenika (količina sadržaja, pojmova i činjenica, znanstveno i etičko tumačenje nekih pojmova, povijesnih događaja i ličnosti). Pozitivna su pojava nove autorske ekipe, sastavljene od znanstvenika i iskusnih nastavnika iz prakse jer svaki metodički čin, pa i udžbenik, i treba biti rezultat znanstvenih spoznaja te praktičnih sposobnosti i mogućnosti.

Prvi potpuno nov udžbenik, izdan u skladu s novom izobrazbenom politikom, bila je *Hrvatska početnica* koju su sastavili katehete *Josip Baričević* i *Gabrijela Šabić* te slikar *Ivan Vitez*. Ta je početnica, uglavnom zbog visoke zahtjevnosti, izazvala oštre stručne polemike, pa se odmah za njom pojavila *Moja početnica Lucije Puljak*. Slijedila je početnica *Ante Bežena* i *Vesne Budinski Prvi koraci*, a zatim, 2001. godine, još četiri početnice autorske ekipe *Vladimire Velički*, *Ante Bikića*, autorske ekipe *Kate Lučić* i autorske ekipe *Ankice Španić*. Pojavilo se i više udžbenika iz književnosti i jezika za ostale niže razrede osnovne škole, o čemu govori i popis autora udžbenika književnosti i jezika za 2001. godinu (koji su pripremani u 2000. godini). Uspješne udžbenike književnosti za te razrede objavili su *Ante Bežen – Vesna Budinski*, *Lucija Puljak*, autorska ekipa *Davorke Mihoković*, autorska ekipa *Sanje Polak*, *Joža Skok – Zvonimir Diklić* i autorska ekipa *Vladimire Velički*. Autori jezičnih udžbenika za niže razrede su *Lucija Puljak*, *Dunja Pavličević*, *Vladimira Velički*, *Jadranka Žderić*, *Ines Falak*, *Mijo Lončarić*, *Ante Bikić*, *Marko Alerić*, *Katarina Franjčec* i *Damir Domišljanović*. Udžbenike književnosti u višim razredima osnovne škole napisale su autorske ekipe: *Ante Bežen – Olga Jambrec*, *Vlado Pandžić – Božidar Petrač*, *Zvonimir Diklić – Joža Skok*, *Dunja Merkler*, *Ante Bežen – Jure Karakaš* te *Julijana Matanović – Milorad Tatarin*. Autori jezičnih

udžbenika za više razrede su: *Stjepko Težak – Lada Kanajet, Zorica Lugarić – Nebojša Koharović, Stjepko Težak – Zvonimir Diklić, Milan Paun i Stjepko Težak – Zorica Klinžić*. U srednjim školama autori udžbenika književnosti su: *Dragutin Rosandić*, autorska ekipa *Miroslava Šicela i Josip Kekez – Vlado Pandžić*, a autori jezičnih udžbenika su: *Dragutin Rosandić, Josip Silić, Ivo Pranjković, Marko Samardžija* i autorska ekipa *Lane Hudeček*. Očito je, dakle, višestruko povećanje broja autora i udžbenika za iste programe u odnosu na prethodna razdoblja. To je posljedica demokratizacije u proizvodnji udžbenika koja ima i svoje oštre kritičare (brza promjena udžbenika, smanjena mogućnost uporabe istog udžbenika u više naraštaja itd.).

Krajem XX. i početkom XXI. stoljeća metodika hrvatskoga jezika našla se na razvojnom raskrižju, kao uostalom i cjelokupna izobrazba u Hrvatskoj. Sadašnji školski sustav, ali i odnos društvene zajednice prema njemu, zastarjeli su i neodrživi s obzirom na znanja i sposobnosti koje mora posjedovati suvremeni čovjek da bi društvo uspješno funkcioniralo i išlo ukorak s vremenom. Pojačane su rasprave o bitnim promjenama školskoga sustava koje će dovesti do njegova restrukturiranja, ali i do promjena sadržaja, metoda i oblika izobrazbe. U tome je objektivno velika uloga metodike koja je, za svako znanstveno područje ili disciplinu, prva pozvana oblikovati praktična rješenja. Poteškoća je pak u tome što u Hrvatskoj nema dosta metodičara znanstvenika za sva temeljna izobrazbena područja pa bi se rješenja mogla donositi i mimo metodičkog pristupa i logike. Ta opasnost postoji i stoga što pojedine etablirane i tradicionalne znanosti u nas uopće nisu razvile tijkove didaktičko–metodičkog prijenosa vlastitih spoznaja u nastavu, izobrazbu i praksu uopće. No, na to će ih nedvojbeno prisiliti izobrazbene potrebe u budućnosti, a to znači da potreba za metodikom i znalcima praktične i teorijske (znanstvene) metodike na svim područjima može samo jačati.

PRIPOMENE O PERIODIZACIJI RAZVOJA METODIKE HRVATSKOGA JEZIKA

U ovom radu pokušali smo odrediti razdoblja u razvoju metodike hrvatskoga jezika koja se u Hrvatskoj ubraja među najrazvijenije metodike, što je razumljivo iz opsega i važnosti toga školskog predmeta u osnovnim i srednjim školama. Primijenili smo načelo organske periodizacije, koja se oslanja ponajprije na tijkove i ključne događaje u samoj disciplini, a tek zatim na zbivanja u okružju. Kronološki kriterij bio je, dakle, sekundaran. Ustanovili smo četiri razdoblja: imanentna metodika, protometodika, iskustvena metodika i znanstvena metodika.

U određivanju tih razdoblja pošli smo od polazišta da je najviši stupanj u razvoju metodike kao autonomne discipline njezin znanstveni status, kako je to i u drugim znanostima. Svaka znanost, pa tako i metodika, ima svoja počela u krilu filozofije, a znanosti nastale u novije vrijeme i u prostoru nekih tradicionalnih znanosti. I počeci metodike su u filozofiji (poznati stari filozofi Platon, Sokrat, Aristotel, Quintilian i dr. bili su istodobno i izvrsni metodičari – teoretičari i praktičari, no to se tada zvalo pedagogijom), kasnije je metodička problematika postojala u okvirima didaktike, a razvojem i diferencijacijom škola i nastavnih predmeta te stručne izobrazbe nastavnika dolazi do osamostaljenja metodika. Proces osamostaljivanja metodike sasvim je u skladu s mehanizmom nastanka novih znanosti koji je iznio *Jean Piaget* u svojoj *Epistemologiji znanosti o čovjeku*.

Za razvoj metodike bitna je pretpostavka postojanje elementarne situacije u kojoj se zbiva komunikacija pouka – učenje, odnosno metodički čin i koju nužno određuju učenik, učitelj i sadržaj koji učenik treba naučiti, neovisno o povijesnom vremenu. Tijekom povijesti pak ta se elementarna situacija razvijala u izobrazbenu djelatnost u koju su neprestano ulazili novi elementi po čijoj se prisutnosti u određenom vremenu mogu ustanoviti etape razvoja metodike uopće te pojedinih metodika. To su ovi elementi: 1) postojanje škole ili koje druge ustanove ili organizacije (može biti i privatna narudžba ili osobni čin) u kojoj se održava nastava, odnosno gdje je organizirana pouka i učenje; 2) nastavni program kao osnova za izvođenje pouke; 3) poseban nastavni predmet u okviru kojega se ostvaruje nastavni program (u ovom slučaju predmet hrvatski jezik); 4) predmetni nastavnik (učitelj, profesor hrvatskoga jezika); 5) udžbenici i drugi izvori znanja namijenjeni učenicima; 6) priručnici i drugi izvori praktičnog znanja namijenjeni nastavnicima; 7) teoretičari metodike (stručnjaci matične znanosti – metodičari koji se bave metodikom kao znanošću); 8) sveučilišni studij metodike; 9) znanstvena istraživanja metodičkih problema (praktičnih i teoretskih) i metodička znanstvena kritika; 10) informacijski sustav namijenjen prenošenju informacija o nastavi hrvatskoga jezika i njegovoj metodici (stručni časopisi, ostali oblici informiranja i usavršavanja u struci).

S obzirom na prisutnost tih elemenata utvrdili smo i da navedena razdoblja povijesti metodike hrvatskoga jezika imaju svoja dominantna obilježja.

U razdoblju *imanentne metodike* (od prvih početaka do pojave prvoga udžbenika hrvatskoga jezika 1527.) postoji elementarna situacija: učenik, sadržaj i učitelj u izobrazbenoj komunikaciji. Sadržaj nije ničim objektivno propisan već ovisi o znanju učitelja. Nema posebnih izvora znanja za proces pouke, nego su to knjige, ponajprije za vjersku ili koju drugu svrhu. Čin pouke događa se u vjerskoj ili svjetovnoj školi ili u domu učenika. Učitelj može biti

svatko tko zna čitati i pisati, dakle nema stalne učiteljske profesije. Teorijskim razmišljanjima o nastavi hrvatskoga jezika još nema ni traga. Razdoblje *proto-metodike* (od pojave prvoga udžbenika do uvođenja predmetnih nastavnika za hrvatski jezik 1850.) proširuje elementarnu situaciju izvorima pouke i učenja na hrvatskom jeziku (azbukice, bukvari, psaltiri, početnice), no oni još nisu potpuno osmišljeni za svrhovito učenje jezika i književnosti. U tim prvim izvorima obvezatno su i molitve za vjersku izobrazbu i drugi praktični tekstovi. U školama još ne postoji poseban nastavni predmet ni program za hrvatski jezik, a ni posebno školovani nastavnici koji ga predaju. U razdoblju *iskustvene metodike* (od uvođenja predmetnih nastavnika za hrvatski jezik do uključivanja metodike na sveučilišni studij 1953.) nastavna je praksa pouke i učenja hrvatskoga jezika jasno prepoznatljiva među ostalim sadržajima učenja. Postoji svijest da nastavniku nije dosta samo životno iskustvo nego se za umijeće pouke treba i profesionalno osposobljavati. Stoga se izdaju priručnici za pouku (metodička literatura za učitelje), a osniva se i prva učiteljska škola u Hrvatskoj u kojoj je stručni nastavni predmet i hrvatski jezik. Prestaje doba razrednih nastavnika i uvode se predmetni nastavnici. Metodička teorija još je u okviru pedagogije. Završnica formiranja svake znanstvene discipline je njezino uključivanje u sveučilišne studije, organizacija istraživanja na njezinom području te dodjela znanstvenih stupnjeva na osnovi tih istraživanja. U to razdoblje *znanstvene metodike* (nakon 1960.) metodika hrvatskoga jezika ušla je konačno uključivanjem na sveučilišni studij. Danas se na svim studijima za nastavnike hrvatskoga jezika sluša i metodika hrvatskoga jezika. Kao i svaka druga znanost, ona ima svoje područje bavljenja, znanstvene kadrove, časopise i druga obilježja znanosti, odnosno u ovom je stadiju dosegla funkcioniranje svih elemenata potrebnih za njezinu uspostavu kao autonomne znanstvene discipline.

LITERATURA⁶⁾

1. Bežen, Ante (ur.) (1986.): *Metodika u sustavu znanosti i obrazovanja*, Zagreb, Institut za pedagogijska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i NIRO "Školske novine"
2. *** (1898) : *Znanstveni sustav metodike književnog odgoja i obrazovanja*, Zagreb, Školske novine
3. *** (2001.): *Metodika u sustavu odgojnih znanosti*, Zagreb, Metodika br. 2–3, str. 25–37

⁶⁾ U literaturi se navode samo temeljna djela za razvoj metodike kao znanstvene discipline koja su u neku ruku u tom razvoju imala prijelomnu ulogu te djela koja sadrže kumulativne informacije o pojedinim metodičkim fenomenima. Navedena su i najvažnija djela iz pedagogije i povijesti pedagogije koja su važna i za povijest metodike hrvatskoga jezika.

4. Bratulić, Josip (1983.): *Hrvatske početnice do narodnog preporoda* (pogovor u pretisku prve hrvatske početnice), Zagreb, Grafički zavod Hrvatske i Školska knjiga
5. Cuvaj, Antun (1907.–1912.): *Građa za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, knj. I.– V., Zagreb
6. Diklić, Zvonimir (1978.): *Književni lik u nastavi*, Zagreb, Školska knjiga
7. Flaker, Aleksandar – Škreb, Zdenko (1964.): *Stilovi i razdoblja*, Zagreb, Školska knjiga
8. Franković, Dragutin (1958.): *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*, Zagreb, Pedagoško–književni zbor
9. *Hrvatski školski muzej* (katalog stalnog postava)(2001.), Zagreb, Hrvatski školski muzej
10. Kermek–Sredanović, Mira(1985.): *Književni interesi djece i omladine*, Zagreb, Školske novine
11. Kobola, Alojz (1978.): *Unapređivanje čitanja u osnovnoj školi*, Zagreb, Školska knjiga
12. Ljubunčić, Salih (1933.): *Materinski jezik u našim narodnim školama*, Zagreb, Nadbiskupska tiskara
13. Mialaret, Gaston (1989.): *Uvod u edukacijske znanosti*, Zagreb, Školske novine
14. Peruško, Tone (1961.): *Materinski jezik u obaveznoj školi* (specijalna didaktika), Zagreb, Pedagoško–književni zbor
15. Pijaže, Žan (1979.): *Epistemologija nauka o čoveku*, Beograd, Nolit
16. *Popis obveznih udžbenika i priručnika u školskoj godini 2001./02. u osnovnim školama, gimnazijama i srednjim stručnim školama* (2001.), Prosvjetni vjesnik br. 4 od 15. svibnja 2001. Zagreb, Ministarstvo prosvjete i športa
17. Pastuović, Nikola (2001.): *Metodika(e) u sustavu metateorijskih evaluacija*, Zagreb, Metodika br. 2–3, str. 19–25
18. *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru akademske godine 1998./1999.* (1998.), Zagreb, Sveučilište u Zagrebu
19. Rosandić, Dragutin: *Pismene vježbe*, Zagreb, Pedagoško–književni zbor
20. *** (1983.): *Riječ materinska*, Zagreb, Školske novine
21. *** (1986.): *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*, Zagreb, Školska knjiga
22. Rosandić, Dragutin i Irena (1996.): *Hrvatski jezik u srednjoj školi*, Zagreb, Školske novine
23. Šabić, Gabrijela(1983.): *Lirska poezija u razrednoj nastavi*, Zagreb, Školska knjiga
24. Škreb, Zdenko (1976.): *Studij književnosti*, Zagreb, Školska knjiga
25. Težak, Stjepko (1971.): *Literarne, recitatorske i srodne družine*, Zagreb, Školska knjiga
26. *** (1979.): *Govorne vježbe u nastavi hrvatskog ili srpskog jezika*, Zagreb, Pedagoško–književni zbor
27. *** (1980.): *Gramatika u osnovnoj školi*, Zagreb, Školska knjiga
28. *** (1996., 1998.): *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1, 2*, Zagreb, Školska knjiga

PERIODS IN THE DEVELOPMENT OF CROATIAN LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY

Plan for the periodisation of Croatian language
teaching methodology from the earliest times until the present day
(Summary)

In its historical development to the status of a scientific discipline, Croatian language teaching methodology passed through four main periods: implicit methodology, protomethodology, experience methodology and scientific methodology. These periods are determined by criteria essential to methodology: teaching in the Croatian language, the appearance of the first textbooks in Croatian, the education of Croatian language teachers and the introduction of methodology in University studies as a separate discipline. The period of implicit methodology extends from the beginnings to the appearance of the first textbook in 1527, the second period of protomethodology extends from 1527 to the introduction of Croatian language professors (1850), the third period of experience methodology lasts from 1850 until the establishment of teaching methodology as a course of study at the Faculty of Philosophy in Zagreb in 1953 and, finally, the fourth period of scientific methodology stretches from its introduction at University level to the present day. A particular state of methodological theory and practice marks each of these periods. Dragutin Rosandić (the first head of a University Department for methodology) and Stjepko Težak are considered to be the founders of Croatian language teaching methodology. In their own fields, they have published essential scientific methodology books and textbooks for students and teachers' manuals which contain their methodological theories, they have also educated a significant number of scientific methodologists. The methodology of the Croatian language is taught at all teacher training colleges and tertiary establishments where Croatian is studied, it has a broad scientific corps and experts, with its own journals, research and other scientometric elements.